

Bartosz Augustyn
Patryk Fajdek

Świadomość konstytucyjna obywateli dotycząca wybranych treści Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku

Wstęp

Kluczowym aspektem w podejmowanym artykule jest próba przedstawienia świadomości konstytucyjno-prawnej obywateli. W niniejszej pracy poruszono również kwestie teoretyczno-prawne ściśle związane z przedmiotem badania. Artykuł bazuje na wcześniej przeprowadzonym badaniu, w którym wzięło udział 300 ankietowanych. Ankieta składała się z dwunastu zamkniętych pytań jednokrotnego wyboru.

Wyjaśniając metodologię przeprowadzonego badania, autorzy podkreślają, że dokonano podziału ankietowanych, wyznaczając odpowiednie kategorie. Pierwszą z nich była płeć badanych. Prowadząc badanie starano się, aby wzięła w nim udział równa liczba kobiet i mężczyzn, co miałoby odwzorować strukturę społeczeństwa (i co w sposób zbliżony autorom udało się osiągnąć). Następną kategorią był wiek ankietowanych: 18–25, 26–35, 36–45, 46–55 i możliwość zaznaczenia odpowiedzi „powyżej 56 lat” oraz wykształcenie: podstawowe, gimnazjalne, zasadnicze zawodowe, średnie i wyższe. Autorzy podczas przeprowadzania badania, pragnąc posiadać pełny przekrój społeczeństwa, uwzględnili również w swojej pracy kategorię miejsca zamieszkania ankietowanych. Badani mieli więc za zadanie wskazać czy są mieszkańcami wsi czy miasta. Autorzy pamiętali przy tym, że w Polsce jest obecnie więcej mieszkańców gmin miejskich, aniżeli wiejskich, co starali się przełożyć na badanie – selekcję grupy ankietowanych.

Autorzy badania uznali ponadto 300-osobową grupę ankietowanych jako odpowiednią grupę badawczą. Takie założenie oparto na danych Głównego Urzędu Statystycznego, z których wynikało, że w mieście Radom i powiecie radomskim (na obszarach, na których przeprowadzono badanie) zamieszkuje około 360 000 osób. Biorąc pod uwagę maksymalny błąd statystyczny oraz fakt, że badania sondażowe (np. badające poziom poparcia partii politycznych) w skali kraju odbywają się na grupie nie większej niż 1000 osób, uznano, że przebadanie wyżej wymienionej liczby osób pozwoli osiągnąć zadowalający i co więcej, wiarygodny wynik badania, przy uwzględnieniu wszystkich powyższych kategorii.

Podstawowe daty i pojęcia z zakresu prawa konstytucyjnego

Na wstępie należy przypomnieć kilka wydarzeń ściśle związanych z uchwaleniem obecnie obowiązującej ustawy zasadniczej. Sejm i Senat połączone w Zgromadzenie Narodowe dnia 2 kwietnia 1997 roku uchwaliły Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej¹ zgodnie z reżimem proceduralnym wyznaczonym przez Ustawę Konstytucyjną z dnia 23 kwietnia 1992 roku o trybie przygotowania i uchwalenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej². Następnie Konstytucja 25 maja 1997 roku poddana była do zatwierdzenia w referendum konstytucyjnym³. Warto zaznaczyć, iż frekwencja referendalna nie była zadowalająca, bowiem w nosiła jedynie 42,86%. W dniu 15 lipca 1997 roku Sąd Najwyższy stwierdził ważność referendum. Dzień później Prezydent Aleksander Kwaśniewski podpisał Konstytucję, a 17 października 1997 roku weszła w życie, stając się wówczas aktem o najwyższej mocy prawnej obowiązującym na terenie całego państwa⁴.

Przechodząc do omówienia wyników ankiety, na pierwsze pytanie brzmiące: „Obecna Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej została uchwalona?” na 300 respondentów 222 osoby odpowiedziały poprawnie (co daje 74%), wskazując datę 2 kwietnia 1997 roku. Aż 19,3% ankietowanych zaznaczyło odpowiedź, iż Konstytucja została uchwalona 17 października 1992 roku. Powyższy błąd można jednak wytłumaczyć tym, że w owym czasie została uchwalona tzw. Mała Konstytucja (właściwie: „Ustawa Konstytucyjna z dnia 17 października 1992 roku o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą oraz o samorządzie terytorialnym”). Wreszcie trzecia i ostatnia data, mianowicie 25 maja 1999 roku, była zupełnie przypadkowa. W tym przypadku respondenci rzadko zaznaczali ten wariant odpowiedzi, na co wskazuje niewielka liczba osób, stanowiąca 6,7% ankietowanych. Następne pytanie odnosi się do formy państwa polskiego. Zgodnie bowiem z brzmieniem art. 3 Konstytucji, Polska jest państwem jednolitym (unitar-

¹ Ostatecznie w dniu 2 kwietnia 1997 roku Zgromadzenie Narodowe większością głosów uchwaliło Konstytucję. Wynik głosowania był następujący: za uchwaleniem Konstytucji opowiedziało się 451 głosujących, przeciw było 40, a wstrzymało się od głosu 4 członków Zgromadzenia Narodowego.

² Dz.U. 1992 nr 67 poz. 336.

³ Warto wskazać, iż art. 11 Ustawy Konstytucyjnej z dnia 23 kwietnia 1992 roku stanowił *expressis verbis*, że przyjęcie Konstytucji RP następuje wówczas, gdy opowie się za nią większość głosujących. Warto zaznaczyć, że w głosowaniu referendalnym wzięło udział wówczas 42,86% obywateli, co stanowiło jedynie w przybliżeniu 12,1 mln osób. Za przyjęciem nowej Konstytucji opowiedziało tylko około 6,4 mln, co stanowiło 53,45% liczby ogólnej. Można z pewnością stwierdzić, iż przyjęcie ustawy zasadniczej nastąpiło niewielką różnicą głosów. Większość ta może świadczyć o pewnej niechęci do polskiej Konstytucji; nie cieszyła się ona wówczas przychylnością ze strony znacznej grupy obywateli.

⁴ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, z wprowadzeniem B. Szmulika i J. Szymanka, Warszawa 2018, s. 5.

nym), co oznacza, iż traktowane jest jako jedność (całość)⁵, *ergo* – nie jest tworem składającym się z oddzielnych części tworzących wspólnie federację⁶. Obecnie w ramach państwa polskiego nie ma wydzielonych autonomicznych jednostek terytorialnych. W konsekwencji Polska na płaszczyźnie prawnomiędzynarodowej jest jednym podmiotem. Unitarna forma państwa polskiego stanowi konsekwencję faktu, że polskie społeczeństwo pod wieloma względami jest homogeniczne. W sensie narodowym Polacy stanowią *gros* ogólnej liczby mieszkańców państwa polskiego. Inne grupy narodowościowe stanowią jedynie znikomą część naszego społeczeństwa. Analogicznie, można mówić o sytuacji w dziedzinie wyznaniowej, kulturowej czy też rodzimych tradycji. Wszystkie te okoliczności na pierwszy rzut oka przemawiają na rzecz jednolitej państwowości⁷.

Respondenci zapytani czy Polska jest państwem federacyjnym, konfederacyjnym czy też jednolitym odpowiadali następująco. Najmniej, bo 10 osób, co stanowi jedynie 3,3% ankietowanych stwierdziło, że Polska jest państwem konfederacyjnym. Strukturę państwa o modelu federacyjnym wybrało także niewielu ankietowanych, bo jedynie 6,7%. Poprawną odpowiedź, czyli wskazującą na charakter unitarny państwa, zaznaczyło aż 90% badanych, co z pewnością należy ocenić pozytywnie.

Parlamentaryzm – zagadnienia ogólne

Parlamentaryzm przez setki lat kształtował się w toku długiej ewolucji ustroju Wielkiej Brytanii; szczególnego znaczenia nabral w XVII wieku w okresie od wybuchu angielskiej rewolucji burżuazyjnej (1642 do 1651). Do zasadniczych cech tego systemu należy wskazać występowanie parlamentu (jedno- lub dwuizbowego), pochodzącego w powszechnych wyborów (przynajmniej jedna izba), sprawującego władzę ustawodawczą. Kolejną cechą jest występowanie władzy wykonawczej, która ma charakter dwuczłonowy⁸. W skład dualistycznej egzekutywy wchodzi głowa państwa oraz rząd. Głowa państwa może w jasno określonych okolicznościach rozwiązać parlament. Jak słusznie zauważa W. Orłowski „władze rozdzielone mają możliwość wzajemnego kontrolowania i ograniczania wzrostu znaczenia

---

⁵ W. Skrzydło, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2013, s. 9.

⁶ Tytułem przykładu można wskazać, że w styczniu 1919 roku rząd Moraczewskiego utworzył biuro konstytucyjne, w którym opracowano trzy projekty konstytucji. Jednym z nich był projekt profesora Uniwersytetu Lwowskiego Józefa Buzka. Z racji szczególnego wzorowania się na konstytucji Stanów Zjednoczonych projekt ten nazwano – amerykańskim. Ów projekt zakładał federacyjną strukturę państwa delimitowaną na około 70 ziem. Ziemie te posiadać miały szerokie spektrum kompetencji, także w dziedzinie stanowienia ustaw; patrz: A. Ajnenkiel, *Polskie Konstytucje*, Warszawa 1999, s. 223.

⁷ W. Skrzydło, dz. cyt., s. 9

⁸ J. Kuciński, *System rządów Rzeczypospolitej Polskiej w świetle Konstytucji z 1997 roku*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego, seria prawnicza” 2016, nr 19, s. 69–70.

pozostałych jej segmentów”⁹. Charakterystyczną cechą tego systemu jest to, iż rząd może tak długo funkcjonować, dopóty, dopóki nie utraci zaufania parlamentu. Zwykle wystarczy, że cieszy się zaufaniem tej izby, która pochodzi z powszechnych wyborów¹⁰.

Na mocy polskiej Konstytucji zasada podziału władzy realizuje się wraz z pojęciem współdziałania władz. Art. 10 stanowi o równowadze i podziale władzy na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Sama zaś preambuła zaznacza, że ustrój w Polsce opiera się właśnie na wspomnianej idei współdziałania władz, co bezpośrednio łączy się też z dualistyczną egzekutywą i istnieniem dwóch izb parlamentu (bikameralizm).

Kolejne zagadnienie, którego wiedzę sprawdzono w badaniu dotyczyło organów sprawujących władzę wykonawczą w Polsce. Zawarto w nim pytanie, kto sprawuje władzę wykonawczą w Rzeczypospolitej Polskiej. Odpowiedzi na to pytanie należy szukać już w pierwszym rozdziale Konstytucji pt. „Rzeczpospolita”, a ściślej w art. 10 traktującym o zasadzie podziału władzy. Ustęp 2 tego artykułu stanowi, że władzę wykonawczą sprawują Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów. 22,7% badanych odpowiedziało błędnie: 11% (33 osoby) wskazało, iż władzę wykonawczą w RP sprawuje dwuizbowy parlament, zaś 11,7% (35 osób) – sądy i administrację publiczną. Poprawnej odpowiedzi udzieliły, wskazując na Prezydenta i Radę Ministrów, 232 osoby (77,3%).

W badaniu pytano ponadto o liczbę posłów zasiadających w Sejmie. I tak, 91% odpowiedzi było prawidłowych, bowiem 273 osoby wykazały się znajomością treści art. 96 ust. 1 Konstytucji i wskazały, że Sejm składa się z 460 posłów. 7 osobom, co stanowiło 2,3% ankietowanych, liczba posłów pomyliła się z liczbą senatorów. 20 osób (6,7%) odpowiedziało zaś, że w polskim Sejmie zasiada 444 przedstawicieli. Łącznie zatem 9% odpowiedzi było błędnych.

Ostatnie zagadnienie związane wprost z zasadami parlamentaryzmu dotyczyło konstruktywnego wotum nieufności (co jest wyrazem idei parlamentaryzmu racjonalizowanego). Na podstawie art. 158 Konstytucji Sejm może wyrazić wotum nieufności Radzie Ministrów. Wówczas obowiązkiem Prezydenta jest przyjęcie dymisji rządu (na podstawie art. 162 ust. 2 pkt 2 Konstytucji RP).

Brzmienie pytania „Sejm wyraża Radzie Ministrów wotum nieufności na wniosek?” sprawiło respondentom pewien problem, gdyż 30,7% udzielonych odpowiedzi było błędnych, w tym 11,7% (35 osób) wskazało, że wniosek może przedłożyć grupa co najmniej 46 członków Zgromadzenia Narodowego (nie wykluczyli zatem udziału senatorów w tej procedurze, mimo że nie wskazali obowiązku ich udziału) oraz 19% – grupa co najmniej 46 posłów i senatorów.

⁹ W. Orłowski, *Sejm i Senat*, [w:] *Polskie Prawo Konstytucyjne*, red. W. Skrzydło, Lublin 2010, s. 232.

¹⁰ W. Orłowski, *Zasada podziału władzy i jej realizacja*, [w:] *Konstytucyjny system organów państwowych*, red. E. Gdulewicz, Lublin 2015, s. 132.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej – zagadnienia podstawowe

Lata dziewięćdziesiąte XX wieku to okres ścierania się różnych koncepcji na państwo polskie, również w obszarze ustrojowym. Układ sił politycznych w parlamencie oraz nieustające konflikty na linii Prezydent RP – większość parlamentarna (którą posiadała wówczas koalicja Sojuzsu Lewicy Demokratycznej i Polskiego Stronnictwa Ludowego) doprowadziły w konsekwencji do ograniczenia w Konstytucji z 1997 roku roli Prezydenta¹¹. Mimo to ustrojodawca nie zrezygnował z wyboru głowy państwa w wyborach powszechnych. Pozwoliło to Prezydentowi zachować własną legitymację demokratyczną i możliwość powoływania się na wolę Narodu podczas ewentualnego konfliktu z parlamentarzystami. Jednak zdaniem W. Skrzydło, Prezydent – mimo wyboru, zgodnie z art. 127 Konstytucji RP, w wyborach powszechnych i bezpośrednich – nie jest przedstawicielem Narodu tylko samej Rzeczypospolitej, bowiem jako organ jednoosobowy nie odzwierciedla pluralistycznego charakteru społeczeństwa¹². Za D. Dudkiem można stwierdzić natomiast, że sam wyżej wymieniony sposób wyboru głowy państwa nie determinuje charakteru istniejących zależności Prezydenta od Narodu. Nie uzasadnia więc zaprowadzenia, spotykanych w unormowaniach konstytucyjnych innych państw, *actus contrarius* (np. poprzez możliwość dokonania dymisji głowy państwa poprzez referendum ogólnopolskie)¹³.

Procedura wyboru Prezydenta nie daje mu adekwatnej pozycji ustrojowej, ani odpowiednich kompetencji. Powierza mu jednak silną legitymację do sprawowania urzędu. Szczególnie, kiedy jego rola, poprzez nałożenie się niektórych uprawnień głowy państwa i Rady Ministrów, sprowadzona została jedynie do kilku głównych funkcji: klasycznej głowy państwa, gwaranta ciągłości władzy państwowej, arbitra oraz organu władzy wykonawczej¹⁴.

Jak już zaznaczono, art. 127 ust. 1 Konstytucji stanowi, iż Prezydent Rzeczypospolitej jest wybierany przez Naród w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym. Zgodnie z zasadą egalitaryzmu osoba aspirująca oraz pełniąca funkcję Prezydenta nie musi w istocie legitymować się żadnym merytorycznym przygotowaniem, w tym prawniczym, ani doświadczeniem w pełnieniu służby publicznej. Wynika to bezpośrednio z faktu, że demokracja sama w sobie nie toleruje cenzusów wyborczych i reguł elitaryzmu¹⁵.

Prawo kandydowania na urząd Prezydenta przysługuje obywatelom (przy czym nie jest określone czy to ma być obywatelstwo uzyskane jedynie wskutek urodze-

¹¹ L. Garlicki, *Polskie Prawo Konstytucyjne*, Warszawa 2016, s. 35.

¹² W. Skrzydło, dz. cyt., s. 164.

¹³ D. Dudek, *Prezydent Rzeczypospolitej – reguły demokracji czy etos republiki?*, [w:] *Konstytucja w państwie demokratycznym*, red. S. Patyra, M. Sadowski, K. Urbaniak, Poznań 2017, s. 38.

¹⁴ M. Granat, *Konstytucja RP na tle rozwoju i osiągnięć konstytucjonalizmu polskiego*, „Przegląd Sejmowy” 2007, nr 4 (81), s. 26.

¹⁵ D. Dudek, dz. cyt., s. 34–35.

nia czy może również wskutek jego nabycia¹⁶), którzy najpóźniej w dniu wyborów ukończą 35. rok życia i korzystają z pełni praw wyborczych do Sejmu. Z tym wyjątkiem, że Konstytucja nie daje możliwości ponownego ubiegania się o urząd osobom, które pełniły już tę funkcję przez dwie kadencje. Sama zaś kadencja Prezydenta RP trwa pięć lat.

W przeprowadzonym badaniu zostało postawione pytanie: „Wybrany na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej może być obywatel polski, który najpóźniej w dniu wyborów ukończy”. Spośród 300 ankietowanych 226 osób, co stanowi 75,3% odpowiedzi, wskazało poprawnie 35. rok życia kandydata (art. 127 ust. 3 Konstytucji). Wśród błędnych odpowiedzi (ogółem 24,7%) więcej, bo 56 osób (18,7%) wskazało 21 rok, mniej – 18 (6%) 18 lat. Oba ograniczenia wiekowe pojawiają się w obecnych przepisach jako cenzusy wieku. Pierwszy z nich, 21 rok życia to cenzus wieku w wyborach parlamentarnych (bierne prawo wyborcze), zaś 18 rok życia umożliwia aktywny (czynny wiek wyborczy) udział w procedurze głosowania.

Kolejne pytanie podczas przeprowadzanego badania dotyczyło orędzia Prezydenta RP. I tak na pytanie, „Zgodnie z Konstytucją Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej zwraca się z orędziem do?” 237 osób, co stanowiło 79% respondentów wskazało Naród, tj. odpowiedź błędną. 2%, czyli 6 ankietowanych udzieliło odpowiedzi wskazującej na wyłącznie Sejm i Senat i jedynie 19% respondentów (co stanowiło 57 osób) udzieliło, odpowiadając zgodnie z treścią art. 140 Konstytucji, prawidłowej odpowiedzi (Prezydent RP może zwracać się z orędziem do Sejmu, Senatowi lub Zgromadzenia Narodowego).

Analizując wyniki powszechnie dostępnych badań można zauważyć, że zdecydowana większość społeczeństwa w Polsce wiedzę prawniczą czerpie z programów telewizyjnych, prasy, radia i Internetu. Badania przeprowadzone w 2002 roku przez katedrę Socjologii Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego pod kierunkiem M. Boruckiej-Arctowej i K. Pańckiego wykazały, że 86% respondentów wskazało jako źródło swojej wiedzy telewizję. W 2009 roku Centrum Badań Marketingowych „Indikator” na zlecenie Krajowej Rady Sądownictwa w ramach projektu Europejskiej Sieci Sądownictwa (ENCJ) w Polsce wykazało, że głównym źródłem wiedzy na temat polskiego sądownictwa są codzienne wiadomości telewizyjne (68,7% badanych)¹⁷.

Nie trudno oprzeć się zatem wrażeniu, że wysoki wskaźnik błędnych odpowiedzi jest w tym przypadku wynikiem przekazu medialnego, w którym nadużywane jest pojęcie „orędzia prezydenta”. Ponadto przywołać należy opinię A. Balczyńskiej-Kosman, iż „oddziaływanie mediów jest naturalną konsekwencją interpretacji przekazu medialnego”¹⁸. Wynika to wprost z faktu, że człowiek reaguje na obraz, dźwięk i słowa, które słyszy, a te w konsekwencji kształtują go. Można podać częste

¹⁶ W. Skrzydło, dz. cyt., s. 168.

¹⁷ *Badanie opinii publicznej związane z zaufaniem do wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2009, s. 31.

¹⁸ M. Laskowska, *Oddziaływanie i wpływ mediów audiowizualnych: zarys problematyki*, „Studia Elckie” 2012, nr 14, s. 351–360.

przypadki błędnego użycia terminu „orędzie”: portal Polityka.pl 24 lipca 2017 roku¹⁹ wystąpienie telewizyjne Prezydenta RP nazwał orędziem, podobnie wmeritum.pl, który swój artykuł prasowy zatytułował: „Prezydent wygłosił orędzie do narodu”²⁰, zaś GazetaLubuska.pl 3 grudnia 2015 roku poinformowała zaś, że Prezydent Andrzej Duda wygłosił orędzie do Narodu dotyczące Trybunału Konstytucyjnego²¹.

Zagadnienia ogólne dotyczące treści konstytucji

Podczas przeprowadzanego badania zapytano respondentów również o obowiązek szkolny oraz podstawową jednostkę organizacyjną samorządu terytorialnego. Polska Konstytucja określa wprost obowiązek szkolny. Czyni to w art. 70 ust. 1 uznając, że każdy do ukończenia 18. roku życia ma obowiązek kształcenia się. Szczegółowo reguluje to Prawo oświatowe²². W związku z tym, że ukończenie dzisiaj 3 klasy gimnazjum w prawidłowym toku nauki (tj. bez powtarzania klasy) następuje w praktyce w wieku 15–16 lat realizuje się on dalej poprzez naukę w szkole ponadgimnazjalnej, udział w zajęciach w ramach kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych w akredytowanych placówkach, odbywanie przygotowania zawodowego u pracodawcy, pobieranie nauki w szkole wyższej (niekoniecznie w charakterze studenta) – dotyczy to osób, które ukończyły szkołę ponadgimnazjalną przed osiągnięciem 18. roku życia.

Ankietowanych zapytano, do kiedy trwa obowiązek nauki w Polsce, zadając im pytanie: „Zgodnie z Konstytucją każdy ma prawo do nauki. Nauka jest obowiązkowa do?”. 77,3% odpowiedzi (220 osób) było poprawnych. Natomiast 17,7% ankietowanych (52 osoby) wskazało na wiek 16 lat, zaś 9% (27 osób) – 15. Obie odpowiedzi były nieprawidłowe.

Samorząd terytorialny to kolejne zagadnienie związane z przeprowadzonym badaniem. Samorząd jest w państwach o rozwiniętej i ugruntowanej demokracji wpisany w ustrój państwa. To w nim społeczeństwo zyskuje prawną możliwość wykonywania jasno określonych uprawnień związanych z jego funkcjonowaniem. Konstytucja RP określa szeroko kompetencje samorządu, uznając że w jego kompetencji jest wykonywanie zadań niezastrzeżonych dla innych organów władzy publicznej.

Aktywność społeczeństwa widoczna jest szczególnie na poziomie gminy (która jest podstawową jednostką samorządu) i dotyczy spraw związanych z najbliższym otoczeniem. Kolejny szczebel stanowią powiaty, zaś największą jednostką samo-

¹⁹ <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1713720,1,prezydent-w-tvn-premier-w-tvp-rownolegle-oredzia-andrzeja-dudy-i-beaty-szydlo.read>, odczyt z dn. 5.12.2018.

²⁰ <https://wmeritum.pl/prezydent-wyglosil-oredzie-narodu-wierze-ze-krotkim-terminie-powprawione-ustawy-zostana-uchwalone-wideo/193010>, odczyt z dn. 5.12.2018.

²¹ <https://gazetalubuska.pl/prezydent-duda-wyglosil-oredzie-dotyczace-trybunalu-konstytucyjnego-wideo/ar/9148122>, odczyt z dn. 5.12.2018.

²² Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, (Dz. U. 2017, poz. 59, ze zm.).

rzędu terytorialnego są województwa. Należy jednak zauważyć, że Konstytucja wymienia *expressis verbis* jedynie gminy. Oznacza to zatem, że są to jednostki, które muszą bezwzględnie funkcjonować na terenie państwa polskiego. Jeżeli zaś chodzi o województwa, mimo iż są przewidziane przez Konstytucję to z racji na ich rządowo-samorządowy charakter, kwestię ich funkcjonowania i pozycji reguluje odpowiednia ustawa²³.

I tak, zgodnie z przeprowadzonym badaniem 241 ankietowanych (80,3%) udzielając odpowiedzi na pytanie „Podstawową jednostką samorządu terytorialnego jest?”, prawidłowo wskazało gminę jako podstawową jednostkę samorządu terytorialnego, 42 (14%) – województwo, zaś 17 (5,7%) – powiat. Można zatem wysnuć wniosek, że społeczeństwo potrafi poprawnie wskazać jednostki samorządu terytorialnego wraz z ich hierarchicznością.

Wymiar sprawiedliwości oraz sądownictwo konstytucyjne – zagadnienia ogólne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej wymiar sprawiedliwości powierza różnym sądom. Z taksatywnego wyliczenia zawartego w art. 175 wynika *explicite*, iż władztwo w owej sferze zastrzeżone jest dla Sądu Najwyższego, odgrywającego wiodącą rolę w systemie organów państwowych, oraz sądów powszechnych, sądów administracyjnych i sądów wojskowych. Do sądów powszechnych należą sądy apelacyjne, okręgowe i rejonowe. Ze struktury sądownictwa powszechnego wyodrębnione zostały sądy wojskowe oraz sądy administracyjne. Problematyka dotycząca sądownictwa została unormowana w konstytucji dość lapidarnie²⁴.

W przeprowadzonym badaniu zostało postawione pytanie: „Wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują?”. Spośród 300 ankietowanych 66,3% ankietowanych wskazało poprawną odpowiedź, twierdząc, iż wymiar sprawiedliwości w Polsce sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe. Można stwierdzić, iż w kolejnych propozycjach odpowiedzi problemem było wskazanie Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu, bowiem 22,7% badanych wybrało tę odpowiedź. Znacznie mniej, bo 11% respondentów wskazało, że wymiar sprawiedliwości w Polsce sprawuje: Trybunał Stanu, sądy powszechne i sądy administracyjne.

Kolejne pytanie dotyczyło kadencyjności Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego. Pierwszy Prezes SN jest organem konstytucyjnym. Zatem jego wybór jest obowiązkiem władz państwowych oraz *conditio sine qua non* funkcjonowania Sądu Najwyższego. Zgodnie z brzmieniem art. 183 ust. 3 Konstytucji to Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej powołuje Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego na 6-letnią kadencję. Nie jest to uprawnienie dyskrecjonalne głowy państwa, bowiem zdanie drugie tegoż artykułu stanowi, że to Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego przedstawia Prezydentowi kandydatów, a ten spośród nich wy-

²³ B. Szmulik, J. Szymanek, dz. cyt., s. 74

²⁴ W. Skrzydło, dz. cyt., s. 66–67.

biera osobę na urząd Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego. Ustawa zasadnicza nie dookreśla spośród ilu kandydatów głowa państwa winna wybrać Prezesa. Postanowienia te rozwija ustawa o Sądzie Najwyższym z dnia 8 grudnia 2017 roku. Art. 12 § 1 niniejszej ustawy przewiduje, iż Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego przedstawia Prezydentowi aż pięciu kandydatów²⁵ i jest to swoiste *novum*, bowiem dotychczas kandydatów było przedstawianych jedynie dwóch. Na mocy postanowień konstytucji, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego jest także z urzędu Przewodniczącym Trybunału Stanu oraz członkiem Krajowej Rady Sądownictwa, co więcej, zwyczajem jest, iż prócz członkostwa w KRS jest on jego przewodniczącym²⁶.

Pytanie dotyczące kadencji Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego spowodowało polaryzację odpowiedzi wśród respondentów. 23,3% ankietowanych odpowiedziało, iż kadencja trwa 5 lat, zaś 22,3% zaznaczyło kadencję 9-letnią. Suma błędnych odpowiedzi wyniosła zatem 45,7%. Poprawną odpowiedź, czyli 6 lat, zaznaczyło jedynie 54,3% ankietowanych, co stanowi 163 osoby z ogólnej liczby 300.

Ostatnie zagadnienie dotyczy Trybunału Konstytucyjnego, a ściślej rzecz ujmując jego składu. W ramach wstępu wypada wskazać, że zmiany Konstytucji PRL z dnia 22 lipca 1952 roku polegające między innymi na utworzeniu Trybunału Konstytucyjnego w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia, miały znaczący wpływ na proces demokratyzacji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Działalność orzeczniczą Trybunał rozpoczął dopiero w 1986 roku, wtedy to bowiem uchwalono ustawę o Trybunale Konstytucyjnym. Warto zaznaczyć, że do uchwalenia obecnej konstytucji, czyli do 1997 roku, orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego nie miały charakteru ostatecznego, bowiem mogły zostać odrzucone większością kwalifikowaną w postaci 2/3 ustawowej liczby posłów. Praktykę taką należy z pewnością uznać za niewłaściwą, na co ustrojodawca zwrócił szczególną uwagę podczas prac nad obecną konstytucją, wprowadzając zasadę ostateczności orzeczeń Trybunału.

Art. 194 Konstytucji określa skład Trybunału Konstytucyjnego. Trybunał składa się z 15 sędziów wybieranych indywidualnie przez Sejm (bez udziału Senatu) na 9 lat spośród osób wyróżniających się wiedzą prawniczą. Co więcej, Konstytucja nie rozstrzyga jaką większością winni być wybierani sędziowie Trybunału Konstytucyjnego. Zadanie to powierza ustawodawstwu zwykłemu. I tak, art. 17 ust. 2 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym z 2015 roku stwierdza, że sędziowie TK wybierani są bezwzględną większością²⁷ przy odpowiednim *quorum*, czyli co najmniej

²⁵ Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 roku o Sądzie Najwyższym (Dz. U. 2018 poz. 5 ze zm.).

²⁶ W. Skrzydło, dz. cyt., s. 70.

²⁷ Kwestia wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego bezwzględną większością głosów w rzeczywistości budzi wiele kontrowersji, bowiem procedura ta może i w rzeczywistości doprowadza do upolitycznienia Trybunału. W ramach postulatu *de lege ferenda* należy wskazać, iż wybór sędziów TK winien być dokonywany większością kwalifikowaną 2/3 ustawowej liczby posłów. Co więcej większość ta winna doczekać się konstytucjonalizacji, a nie jak dotychczas być reglamentowana w ustawodawstwie zwykłym oraz w Regulaminie Sejmu.

230 posłów²⁸. Aktualnie art. 2 ust. 2 ustawy o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego²⁹ odsyła w tej kwestii do Regulaminu Sejmu³⁰, który wprowadza takie same zasady wyboru³¹. Z dalszych postanowień art. 194 Konstytucji wynika także jasno zakaz ponownej reelekcji na stanowisko sędziego Trybunału Konstytucyjnego.

Pytanie to nie stanowiło dla większości badanych problemu, bowiem 206 osób, co daje 68,7% ankietowanych, udzieliło poprawnej odpowiedzi, twierdząc, iż Trybunał składa się z 15 członków wybieranych na 9-letnią kadencję. Druga, najczęściej pojawiająca się odpowiedź wskazywała, iż w skład Trybunału wchodzi 18 członków wybieranych na 9-letnią kadencję (27,3% respondentów). Znikoma liczba osób, bo 12, co stanowi 4% ogółu ankietowanych, odpowiedziało, że Trybunał składa się z 18 członków wybieranych dożywotnio.

Podsumowanie

Istotnym aspektem w podejmowanym artykule była próba wykazania poziomu świadomości konstytucyjnej Polaków. Poruszono w nim również zagadnienia teoretyczno-prawne ściśle związane z przedmiotem badania.

W pracy starano się znaleźć odpowiedź na pytanie, jaki poziom wiedzy i rozumienia przepisów prawnych z zakresu prawa konstytucyjnego oraz ustroju Polski reprezentują Polacy. Poruszono w niej m.in. aspekty związane z podstawowymi faktami czy pojęciami, jakimi są chociażby data uchwalenia obecnie obowiązującej Konstytucji RP, czy też forma państwa. Reasumując, należy skonstatować, iż obywatele polscy posiadają dużą wiedzę z podstawowych dat i pojęć z zakresu prawa konstytucyjnego.

W następnej kolejności zostało przedstawione zagadnienie parlamentaryzmu i zadano respondentom pytanie o liczbę posłów w polskim parlamencie. Dodatkowo poruszono kwestię władzy wykonawczej; tego, kto wchodzi w jej skład oraz konstruktywnego wotum nieufności. Podsumowując ten fragment artykułu należy zwrócić uwagę, że wykazał on braki w wiedzy ankietowanych o podstawowych zasadach funkcjonowania parlamentaryzmu. I o ile pytanie o liczbę posłów dla zdecydowanej większości grupy ankietowanych nie stanowiło problemu, tak już na pytanie bardziej szczegółowe, związane z procedurą konstruktywnego wotum nieufności, ponad 30% ankietowanych wskazało błędną odpowiedź.

W następnej części omówiono krótko pozycję ustrojową głowy państwa w Polsce, a także wykazano, że media istotnie wpływają na kształtowanie świadomości kon-

---

²⁸ Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 roku o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. 2015 poz. 1064 ze zm.).

²⁹ Ustawa z dnia 30 listopada 2016 roku o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego (Dz. U. 2016 poz. 2073 ze zm.).

³⁰ Uchwała Sejmu z 30 lipca 1992 roku (M. P. 1992 nr 26 poz. 185).

³¹ Art. 26 ust. 1 oraz art. 30–31 Regulaminu Sejmu.

stytucyjnej Polaków – często błędnie, co udowodniło omawiane w pracy zagadnienie orędzia Prezydenta. W przypadku tego pytania zdecydowana większość ankietowanych udzieliła niepoprawnej odpowiedzi.

Następnie omówiono obowiązek szkolny oraz ideę samorządu terytorialnego. Z odpowiedzią na pytania dotyczące tych obszarów tematycznych ankietowani nie mieli większych problemów, w większości odpowiadając prawidłowo. Potrafili wskazać zarówno wiek do kiedy trwa obowiązek szkolny oraz określić gminę jako podstawową jednostkę samorządu terytorialnego.

W ostatniej części pracy poruszono w sposób ogólny zagadnienie wymiaru sprawiedliwości oraz sądownictwa konstytucyjnego. Omówiona została w niej kadencja Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego oraz skład Trybunału Konstytucyjnego – liczba oraz czas trwania kadencji sędziów. Wypada podkreślić, że materia ta przysporzyła zdecydowanie więcej problemów ankietowanym, aniżeli zagadnienia związane z podstawowymi datami czy pojęciami z zakresu prawa konstytucyjnego.

Słowa kluczowe:

konstytucja,
świadomość konstytucyjna.

Keywords:

constitution,
constitutional awareness.

Citizens' constitutional awareness of the content of the Constitution of the Republic of Poland of April 2, 1997

The aim of this article is to analyze citizens' constitutional awareness of the Polish Constitution of April 2, 1997. The paper judges the citizens' level of knowledge of the basic dates and definitions connected with the constitution as well as the organization and functions of Polish parliamentarism, administration of justice and constitutional judiciary. The article discusses the theme of forming the citizens' awareness through the mass media. The main research method of this article was to prepare a survey for 300 respondents. The survey consists of 12 single choice questions. The literature concerning constitutional law served as particularly significant aid to introduce and explain basic issues relevant to the subject of study.